

سینمای لاریس فون تری پیه

شکستن امواج

... کارولین باینبریج ... ترجمه‌ی حسام‌الدین موسوی رنژی ...

... کارناوال: ۱۰ ...

www.ketab.ir

سرشناسه: باینبریج، کارولین، ۱۹۷۰ م

Bainbridge, Caroline

عنوان و نام پدیدآور: سینمای لارس فون تریه، شکستن امواج / کارولین باینبریج، ترجمه‌ی حسام‌الدین موسوی ریزی

مشخصات نشر: تهران: نشر گیلگمش، ۱۴۰۰

مشخصات ظاهری: ۴۲۹ ص

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۸۵۸-۲۳-۵

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی: The cinema of Lars Von Trier: authenticity and artifice, 2007

یادداشت: چاپ قبلی: نشر چشمه، ۱۳۹۶

یادداشت: کتاب‌نامه: ص ۴۲۲-۴۰۵

یادداشت: نمایه

موضوع: فون تریه، لارس، ۱۹۵۶ م-- نقد و تفسیر

موضوع: Trier, Lars Von--Criticism and interpretation

موضوع: سینما--دانمارک--تهیه‌کنندگان و کارگردانان

Motion picture producers and directors--Denmark موضوع: سینما: تهیه و کارگردانی

موضوع: سینما--تهیه و کارگردانی

Motion pictures--Production and direction موضوع: سینما--دانمارک--تهیه‌کنندگان و کارگردانان

موضوع: سینما--دانمارک--تهیه‌کنندگان و کارگردانان--سرگذشت‌نامه

Motion picture producers and director--Denmark--Biography موضوع: سینما: تهیه و کارگردانی

شناسه‌ی افزوده: موسوی ریزی، حسام‌الدین، ۱۳۴۶، مترجم

PN1۹۹۸ / ۳ رده‌بندی کنگره

۷۹۱ / ۴۳۰۲۳۳۰۹۲ رده‌بندی دیویی

۸۸۰۶۹۳۳ شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی

اطلاعات رکورد کتاب‌شناسی: فیبا

رده‌بندی نشر گیلگمش: سینما

شکستن امواج

- سینمای لارس فون تری-ه-

کارولین یاینبریج

ترجمه حسام‌الدین موسوی ریزی

ویراستار: محسن آزمون

مدیر هنری: سعید فروتن

همکاران آماده‌سازی: ناهید شادیده، سارا علاءالدینی

ناظر تولید: امیرحسین نخجوانی

لیتوگرافی: باختر

چاپ: نقش ایران

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ اول گیلگمش (چاپ چهارم کتاب): بهار ۱۴۰۱، تهران

ناظر فنی چاپ: یوسف امیرکیان

حق چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص نشر گیلگمش است.

هرگونه اقتباس و استفاده از این اثر، مشروط به دریافت اجازه‌ی کتبی ناشر است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۸۵۸-۲۳۳

دفتر مرکزی نشر چشمه: تهران، کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲. تلفن: ۸۸۳۳۳۶۰۰ — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی گریحان تهران، خیابان کریم‌خان زند، نبش میرزای شیرازی، شماره‌ی ۱۰۷. تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶ — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی کورش: تهران، بزرگراه ستاری شمال، نبش خیابان پیامبر مرکزی، مجتمع تجاری کورش، طبقه‌ی پنجم، واحد ۴. تلفن: ۴۴۹۷۱۹۸۹ — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی آرن: تهران، شهرک قدس (غرب)، بلوار فرحزادی، نرسیده به بزرگراه نیایش، خیابان حافظ، نبش خیابان فخارمقدم، مجتمع تجاری آرن، طبقه‌ی ۲. تلفن: ۷۵۹۳۵۴۵۵ — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی بابل: بابل، خیابان شریعتی، روبه‌روی شیرینی‌سرای بابل. تلفن: ۳۲۳۳۴۵۷۱ (۰۱۱) — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی کارگر: تهران، کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲. تلفن: ۸۸۳۳۳۵۸۳ — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی دلشدگان: مشهد، بلوار وکیل‌آباد، بین وکیل‌آباد ۱۸ و ۲۰ (بین هفت‌تیر و هنرستان)، پلاک ۳۸۶. تلفن: ۳۸۶۷۸۵۸۷ (۰۵۱) — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی رشت: رشت، خیابان معلم، میدان سرگل، ابتدای کوچه‌ی هفدهم. تلفن: ۲۱۴۹۸۴۸۹ (۰۹۰) — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی البرز: کرج، عظیمیه، بلوار شریعتی، مرکز تجاری فرهنگی مهرادمال، طبقه‌ی پنجم. تلفن: ۳۵۷۷۷۵۰۱ (۰۲۶)

www.cheshmeh.ir

cheshmehpublication

cheshmehpublication

تلفن پخش کتاب چشمه: ۷۷۷۸۸۵۰۲

فهرست

۹	دیباچه
۱۵	فصل یک: از کودک یاغی تا «الفبایانک»
	بخش یک: سه گانه‌ی «ارباب» ۵۳
۵۵	فصل دو: تصاویری از تاریخ
۸۷	فصل سه: اخلاق، آرمان گرایی و هویت
	بخش دو: دگرگشت‌ها؛ تلویزیون / فیلم ۱۱۷
۱۱۹	فصل چهار: خوانش قلمرو: اصالت، برساخته و کشاکش پسامدرن
	بخش سه: دکما ۹۵ و سه گانه‌ی «قلب طلایی» ۱۴۹
۱۵۱	فصل پنج: یک چشم انداز جدید؟: دکما ۹۵ و انقلاب دیجیتال
۱۸۴	فصل شش: ساختار روایی، نشانه‌های روایی و مباحث ژانر و تماشاگری
۲۱۴	فصل هفت: به تصویر کشیدن تفاوت در سه گانه‌ی «قلب طلایی»

بخش چهار: تجربه گرایي با مرزبندی‌ها / ۲۴۹

۲۵۱ فصل هشت: یک سه‌گانه‌ی در حال ساخت: داگوئل و مندرلی

۲۸۰ فصل نه: از آشوبگر تا عروسک‌گردان: پنج ممنوعه، رییس کل و گروه پیش‌رو

۲۹۷ ضمیمه: بیانیه‌ها و مانیفست‌ها

سه مقاله درباره‌ی دجال / ۳۱۳

۳۱۵ گفت‌وگوی ویرجینی سلاوی با لارس فون تری‌یه

۳۲۴ دجال: الاهیات بصری لارس فون تری‌یه

۳۳۳ مادر (طبیعت) تو را خواهد خورد: دجال لارس فون تری‌یه

۳۴۱ ملانکولیا یا ضد‌امر والای مانیک

۴۰۵ منابع

۴۲۳ نمایه

دیباجه

جست‌وجوی اصالت در هنر موضوع تازه‌ای نیست، ولی همان‌گونه که دنیس دانون (۲۰۰۳) عنوان کرده «هنر نگاه در زیبایی‌شناسی صحبت از "اصالت" به میان می‌آید، بلافاصله می‌توان این پرسش را مطرح کرد که اصالت در برابر چه چیزی؟» برای لارس فون تری‌یه، تلاش برای رسیدن به اصالت در هنر سینما عبارت است از کشف و به کارگیری ظرفیت این فرم هنری برای دستیابی به ابزاری برای فرار از تسلط ارزش‌های فرهنگ بورژوازی و عادت و ابتذال زندگی روزمره. فون تری‌یه در مصاحبه‌های متعددی درباره‌ی خاستگاه و گستره‌ی آثارش توضیح می‌دهد: «وقتی فرد در زندگی واقعی در معرض تهدیدهای متعدد قرار می‌گیرد، باید دست به خلق نوعی زندگی و هستی خیالی بزند، زیرا در این زندگی خیالی می‌توانید چیزهایی را مهار کنید که در زندگی واقعی هیچ کنترلی روی‌شان ندارید. فکر می‌کنم این می‌تواند دلیل نسبتاً خوبی برای آفرینش قصه باشد.» (بیورکمن، ۲۰۰۳: ۱۹) بنابراین از نگاه فون تری‌یه، به کمک اصالت می‌توان به ارزیابی تجربه‌ی یک فرد پرداخت و از آن دفاع کرد و براساس آن به جهان‌بینی تازه‌ای دست یافت. تلاش برای دستیابی به اصالت در موازات با تلاش برای رسیدن به شناخت از خویشتن خود است. برای فون

تری به، سینما رسانه‌ی استاندارد و کلاسیکی برای پرداختن به چنین تلاش‌هایی است. بنابراین آثارش کاملاً حول محور تاریخ سینما و ویژگی‌های خاص آن به عنوان یک فرم هنری متمرکز هستند و به نظر می‌رسد تلاش می‌کند با تأکید بر قابلیت سینما به عنوان ابزاری مناسب برای واکاوی هنرمندانه‌ی واقعیت، اعتبار تازه‌ای به آن بخشد.

این نکته بسیار جالب توجه است زیرا اغلب گفته می‌شود فیلم‌های فون تری به آثاری پسامدرن و برانگیزاننده هستند. به عنوان کارگردانی که در کارهایش ارجاع‌های آگاهانه‌ای به طیف گسترده‌ای از فیلم‌هایی بسیار متفاوت با یکدیگر همچون آینه (آندری تارکوفسکی، ۱۹۷۵) و نشانی از شر (آرسن ولز، ۱۹۵۸) دیده می‌شود، و نیز به عنوان هنرمندی که اضافه کردن «فون» به نام خانوادگی‌اش را بسیاری از منتقدان شاهی بر تکبر و خودشیفتگی‌اش دانسته‌اند، به نظر می‌رسد فون تری به بیشتر تجسم عملی «برساخت‌های تصنعی» است تا اصالتی صادقانه، اما این کتاب نشان خواهد داد که دقیقاً همین تناقض آزاددهنده و نیز پافشاری فون تری به بر اصل بودن کارهایش به سینمای او ویژگی خاصی می‌بخشد.

کارهای هنری فون تری به از تنوع بسیار قابل توجهی برخوردارند. در ۲۷ سالی که از ساخت اولین فیلم ۱۶ میلی‌متری‌اش، شبانه (۱۹۸۰) در مدرسه‌ی فیلم می‌گذرد، فون تری به ۲۳ اثر در زمینه‌های مختلف ساخته که شامل ۳ سه‌گانه‌ی فیلم بلند، چندین مجموعه و برنامه‌ی تلویزیونی، تعدادی نمایش و چیدمان‌های هنری می‌شود. او همچنین پایه‌گذار جنبش‌های بین‌المللی مهم و تأثیرگذار سینمایی مانند پروژه‌ی دگما ۹۵ و «گروه پیش‌رو»، و نویسنده و تهیه‌کننده‌ی فیلم‌های کارگردان‌های دیگر، از جمله توماس وینتربرگ، بوده است (در انتهای این کتاب فیلم‌شناسی کاملی با ذکر جزئیات هر کدام از این پروژه‌ها ارائه شده). آثار فون تری به، به عنوان یک هنرمند، تنها محدود به فیلم سلولونید نمی‌شود و در بسیاری از جالب توجه‌ترین پروژه‌های سینمایی‌اش،

ترکیبی از فیلم و تکنولوژی‌های ویدیو و دیجیتال دیده می‌شود؛ بنابراین همچنان که فیلم‌های بیشتری می‌سازد، بحث اصالت سینمایی به تدریج در حال کمرنگ‌تر شدن بوده است.

همزمان فون تری‌یه پیوسته در تلاش بوده تا نشان دهد اهمیت سینما از یک سو به واسطه‌ی عدم ارتباط آن با «واقعیت» و از سوی دیگر به خاطر رابطه‌ی شگفت‌انگیزش با فرایند ناخودآگاهانه‌ی فانتزی و همذات‌پنداری است. آن‌گونه که فون تری‌یه در آثارش نشان می‌دهد، دنیای سینما ذاتاً تصنعی و تخیلی است. این کتاب تلاشی است برای کنکاش در تضاد بین اصیل و ساختگی که الهام‌بخش فون تری‌یه و تغذیه‌کننده‌ی خلاقیت او است، به آثارش قوام و استحکام می‌بخشد و پنجره‌های جدیدی برای آینده‌ی فیلم در قرن بیست و یکم می‌گشاید. برای رسیدن به این هدف، در این کتاب از میان گستره‌ی متنوع کارهای هنری فون تری‌یه، تنها به بررسی فیلم‌های او پرداخته‌ایم. به دلیل کمبود جا و نیز برای دست‌یابی به تصویری روشن‌تر، لازم بوده محدودی خاصی در نظر گرفته شود و تنها فیلم‌های مهم او بررسی شده‌اند؛ فیلم‌هایی که پخش جهانی داشته و در حال حاضر به شکل گسترده‌ای در فرمت دی‌وی‌دی در دسترس هستند. با وجود این لازم به یادآوری است که رویکردهای مورد استفاده در بحث‌های مطرح‌شده در این کتاب، رویکردهای مناسبی برای واکاوی بیشتر در بقیه‌ی کارهای هنری فون تری‌یه مانند فیلم‌های کوتاه اولیه و کارهایش در تبلیغات، درام‌های تلویزیونی، نماهنگ‌ها و چیدمان‌های هنری پدید می‌آورند (جک استیونسون، ۲۰۰۲، به بررسی و تشریح حضور موفقیت‌آمیز فون تری‌یه در دیگر عرصه‌های شاخص هنری، خارج از رسانه‌ی سینما، در سطح بین‌المللی پرداخته است).

باید توجه داشت که بسیاری از مضامین اساسی و ثابت کارهای اولیه‌ی فون تری‌یه پیش‌زمینه‌ای برای کارهای بعدی او می‌شوند. برای نمونه، در تصویر یک رهایی (۱۹۸۲) که در آن فون تری‌یه قصه‌ی دانمارکی‌هایی

را به تصویر می‌کشد که در اولین روزهای آزادی دانمارک در پایان جنگ جهانی دوم از افسران نازی انتقام می‌گیرند، عناصر مضمونی عنصر جنایت (۱۹۸۴) و اروپا (۱۹۹۱) به روشنی قابل تشخیص هستند، در حالی که در مده‌آ (۱۹۸۸) که اقتباسی است از فیلم‌نامه‌ای نوشته‌ی کارل تئودور درایر (که ابتدا در دانمارک به نمایش عمومی درآمد و سپس روی وی‌اچ‌اس در فرانسه عرضه شد) شاهد نشانه‌هایی از دل‌مشغولی فون تری به به توانایی زنان در رنج بردن و شهادت هستیم. این دست‌مایه‌ها در کارهای بعدی فون تری به نقشی محوری خواهند داشت. در فیلم‌های سه‌گانه‌ی «قلب طلایی»، شکستن امواج (۱۹۹۶)، احمق‌ها (۱۹۹۸) و رقصنده در تاریکی (۲۰۰۰) و در دو فیلم اول سه‌گانه‌ی «امریکا» سرزمین فرصت‌های طلایی»، داگویل (۲۰۰۳) و مندرلی (۲۰۰۵)، او مضامین مورد علاقه‌اش یعنی خیانت، انتقام و رستگاری را با دل‌مشغولی‌های دیگری مانند مفاهیم مربوط به زنانگی و پرسش‌هایی درباره‌ی نیکی و شر در هم می‌آمیزد.

این کتاب تلاش می‌کند این روابط را از طریق تحلیل تکنیک و شیوه‌ی سینمایی فون تری به و با توجه به شیفتگی عمیق او به فیلم به عنوان رسانه و نیز فرم هنری مورد بررسی قرار دهد. این کتاب با بررسی دقیق رابطه‌ی عمیق فون تری به با تاریخ و ارزش‌های فرهنگی و به کارگیری نظریه‌های روان‌شناسانه برای کشف کیفیت اغواکننده‌ی آثارش، می‌کوشد نشان دهد که برای فون تری به اصالت ریشه در برساخته دارد. شاید بارزترین نمود این نگرش فون تری به در اقتباس پیشوند «فون» در بین نام و نام خانوادگی‌اش دیده می‌شود، در «ساختن نامی برای خودش» (بیورکمن، ۲۰۰۳: ۲) فون تری به شخصیتی برای خودش خلق می‌کند تا بتواند درون آن جای بگیرد. رفتارهای عصبی‌کننده و برانگیزاننده‌اش به گونه‌ای چکش‌کاری شده و صیقل یافته‌اند که به بهترین وجه در گفت‌وگوهای نقادانه نمایان‌گر حالت‌های خودنمایانه‌اش هستند، اما پشت این نقاب ظاهری، تعهد شدیدی به جویش اصالت و دستیابی به ابزار

و شیوهی مناسبی برای بیان دیده می‌شود. برای لارس فون تریه، فیلم ساختن صرفاً راهی برای کسب نام و اعتبار نیست؛ در واقع به‌خوبی می‌توان دید که آثارش عمیقاً ریشه در جست‌وجوی حس صادقانه‌ای از خویش‌شن خود دارند که زیر روکش نازکی عصبی‌کننده و برانگیزاننده‌ای پنهان شده است که در نگاه نخست تصویر کاریکاتورگونه‌ای از حساسیت هنری‌اش به نمایش می‌گذارد.